

Hervé Hasquin, *Joseph II. Catholique anticlérical et réformateur impatient 1741-1790*, Brussel, Editions Racine, 2007, 334 pp., ill., ISBN 978-2-87386-507-8 | Wij kennen Jozef II als de verlichte absolutist die door zijn bruuske hervormingen de reactie uitlokte van de Brabantse Revolutie (1787-1793). Die werd vóór 1830 veelal 'de Belgische Revolutie' genoemd. Ze vormde inderdaad het begin van het grote transformatieproces dat zou duren tot 1830-1831, waardoor de ancien régime-samenleving van de Habsburgse Nederlanden zou worden omgevormd in de liberale natiestaat van het koninkrijk België. Een onderdeel van dat transformatieproces was de moderne waardering van de volkstaal, die al tot uiting kwam in J.B. Verlooy's *Verhandeling op d'Onacht der moederlyke Tael in de Nederlanden*, gepubliceerd in 1788. In 1790

schakelde de Leuvense universiteit voor haar correspondentie over van het Latijn en het Frans naar het Nederlands. In Brussel zagen toen ineens vijf Nederlandstalige bladen het licht, waar er tot dan toe geen enkel had bestaan.

Hervé Hasquin, een eminent kenner van de achttiende eeuw, heeft één aspect van Jozefs politiek uitgediept, maar dan wel een heel belangrijk: zijn *Staatskirchentum*. Als aanhanger, niet zozeer van de Franse Verlichting als van de Duitse *Aufklärung*, wilde de keizer de traditionele verstrengeling van kerk en staat, zoals die vooral in het contrareformatische deel van Europa bestond, grondig wijzigen. Namelijk de staat bevrijden van de kerkelijke voogdij, maar anderzijds de staatsvoogdij over de kerk versterken, haar moderniseren en rationaliseren. Het verzet tegen deze politiek heeft een belangrijke rol gespeeld in de Brabantse Revolutie. Net zoals in de tweede Belgische Revolutie, die tegen het absolutisme en het *Staatskirchentum* van Willem I in opstand kwam, zoals ik in *Wetenschappelijke tijdingen* van 2007 heb beschreven in het artikel *1830: Van de Belgische proto-natie naar de natiestaat*. (*Wt*, jg. 66, 2007, nr. 3, pp. 199-227)

Wat het knappe boek van Hasquin bijzonder waardevol maakt, is dat het de Nederlanden behandelt in het geheel van het Habsburgse rijk, dat ook grote delen van centraal Europa, de Balkan en Italië omvatte. Jozef II wilde zijn zo verscheiden gebieden en volkeren tot één staatsvolk samensmeden. Het verzet tegen die autoritair doorgevoerde *Gleichschaltung* stuitte, behalve in de Nederlanden, op fel verzet in Hongarije. Ook elders zijn de moderne nationale bewegingen niet alleen uit verlichtingsideeën ontstaan, maar evenzeer uit traditionalistische reacties tegen opgelegde modernisering. [Lode Wils]